

NÉPIESSÉG ÉS NÉPISÉG.

AZOKBAN az esztétikai csatározásokban, melyekkel az 1908-beli Nyugat költői vívták ki a maguk életjogát, nem egy mérges nyíl repült a népiesség ellen. Konok bátyának tűnt fel a népiesség, merev követelésnek, mely mögül a legbiztosabban lehetett leteríteni az új magyar írók lelkes hadsorát. Ezek az írók a városok kőbölcsőiben s a külföldi irodalom tejein nevelkedtek s igaztalanságnak tűnhetett fel, hogy a «vadvirágos mezők illatát» keresték rajtuk, akik csak a maguk élete illatával akartak bódítani. Tanulságos az a védelem, melyben Ignótus, ezeknek az előharcoknak a vezérkari főnöke, a fiatal írókat egy Mikszáthtal szemben részesítette. Szerinte a magyar társadalom megváltozott, új társadalmi osztályok alakultak, új mondanivaló, új irodalmi kifejezésre váró magyar tartalom keletkezett s ennek époly joga van a maga nyelvén szólalni meg, mint volt a népiesség korának.

Azóta közel húsz esztendő telt el s mondhatjuk, hogy a népiesség, mint irodalmi irány, végleg likvidált s egyetlen új író ellen sem lehetne érv, hogy nem érzem rajta a falut. Azzal azonban, hogy a népiesség maradványait eltakarítottuk egy új nemzedék útjából, korántsem tárgyaltuk le azt a nagyobb kérdést, milyen viszonyban van a magyar irodalom a magyar néppel, milyen kilátása van egy olyan irodalomnak, mely a magyar népet elrúgva maga alól, csakugyan más osztályokra akar támaszkodni. Sőt úgy érzem, a legújabb irodalom olyan irányt vesz, hogy ennek a régi pörnek az újrafölvétele országos érdek s ha egy új tárgyalás nem igazolhatja is a népiesség húszév előtti védőinek dialektikáját, talán most sikerül megpillantanunk azt a mélyebb igazságot, amelyet a Nyugat esztétikusaival szemben érdemes lett volna megvédeni s ma százszorosán érdemes hangoztatni.

Az író nem alfa és omega. Sőt, mondhatnám, csak omega ő, utolsó betűje egy ábécének, melyet mégis ő zár le s avat minden más ábécétől különbözővé. A költő maga készíti el az ételt, de az ízeket és az anyagokat az ételhez a századok mitikus mélye, a közönség sorsa, a költészetté kívánczozó életformák, a nyelv ritmikus lehetőségei, a beszéd természete, a szólások fordulatai, a megelőző irodalomban lefixált tradíciók küldik. A költő nem a környezet produktuma, de a talajból él. Valami ős Istentől jött és Istenhez térő villan meg benne, de csak valami nagyon földiben villanhat meg. Olyan ő, mint a szobrász: ura a szobor anyagának, de az anyag is ura neki. S ezt az anyagot nem ő teremtette, hanem az örök hegyek, a maguk titokzatos törvényük szerint. A szobrászt köti a különb, a lelket nemesebben visszhangzó anyag. S ha homokkő és márvány van a városa határában, nem a homokkőbe örökíti halhatatlan küldetését. Ahogy a fa gyökérzetét is kötelezi a sódúsabb talajréteg, a tenyészképek finom kémiai csápjait arra bocsátja, ahonnét dúsabb ízeket kap, úgy keresi az igazi költészet a világ költészetté kívánczozó ásványait. A költészet sokizű, eredeti, gazdag, színes, erős, életet sugalló akar lenni s az életnek abba a rétegébe fog szállni, ahol az élet már összeállította számára ezeket a színeket,

kiverejték ezeket a zamatokat, ahol nem kell mindent előlről kezdenie, ahol csak az összeállítás és kiválogatás gyönyörű munkája várja. Mert az idő kevés s a költő nem ér rá maga csinálni meg az ásványt, amelyet gyümölcsé kell szervesítenie. Ha tudományoskodni akarunk, mondhatjuk, hogy vannak prepoétikus energiák, társadalmi közösségek földolgozta erők, amelyek már majdnem költészet, csak a megváltó pillanatot, a költő szikráját várják, hogy igazi költészetté lobbanjanak. Homeros, Dante, Shakespeare, Goethe, Petőfi nagysága ép az, hogy ezekre a néperőrezervoárokra rátaláltak s egy varázsszavukkal megváltották őket tudatalattiságukból.

Szerencsés körülmények közt minden társadalmi réteg termelhet ilyen költészetté kívánczó, a költészet küszöbére kitolakodó ízeket. Így termeli ki a francia arisztokrácia Racine-, a skandináv polgárság Ibsen-anyagát. A régi magyar középosztálynak is lehettek ilyen költészetbe kívánczó ízei, de bizonyos, hogy ezek már akkor is egészen elenyészők lehettek azokhoz az erősebb és tömörebb ízekhez képest, amelyet a magyar nép őrzött. Különb mért hajolt volna ép a táblabíróvilág középosztálya a nép felé, hogy onnét gazdagodjon pozsgás színességre. Ami pedig a jelent illeti, tagadhatatlan, hogy az egész magyar társadalomnak egyetlen rétege van, ahol a magyar poézis számbavehető érceket találhat: a föld népe. Aki egyszer kezébe vette a tájszótárt, aki csak egy hónapot is töltött, mint gyerek a színes üveggolyók előtt, a nép kincsei közt, a lelkeknek szólásokba, ritmusokba, váratlan asszociációkba bodrozódó meleg fuvalma alatt, érezte a külön alkatnak azt az ős eredetiségét s elképzelte, mily kis marék gyöngyöt gyűjthetne össze a magyar főúri- vagy középosztály öntudatlan irodalmi drágaköveiből, melyeket a magyar parasztból úgy sajtoltak ki munkásszázadok, mintha a homlokáról lecsurgó veriték vált volna forró gyönggyé: az elhiszi, hogy a magyar költészet sohasem lehet más, mint népi.

S vallom, hogy legnagyobb képviselőiben mindig népi volt. Gyönyörű nézni, hogy a külföldtől inspirálva, elindulva, mint deák, gall klasszicizmus vagy német szentimentál érzés, mily hamar akad rá a magyar irodalom a népi érre. Csokonai, aki egész Európát akarta utánozni, az európai ízeknek ebben a népi átötvényezésében különbözik egész Európától. Berzsenyi ereje a magyar népszavak föl pattant butkából ömlik ki. Katona lobogó fajiságában a legégitőbb elem, amit a nép lobbantott bele. Szándékosan idézem a legkevésbé jellemző neveket. S aki a népiesség ellen intézett rohamnak a lobogója volt, maga Ady Endre, nem igazi Paraszt Apolló-e, földtüzeket görög lobogásra oktató. Nem a nép tagoló heve dobban át az ő szétrepedt jambusain. A leg-erősebb paraszterők megváltója ő, aki úgy ismerte a nép nyelvét, mint kevesen s még a nyugati bágyadt szimbolizmust is életre villanyozta magyar mezőn szedett paraszti képeivel. A legdekadensebbnek látszó, de igazi költő magyarról mindig kimutatható, hogy a néptől kapta azt a vitális tényezőt, amely a nemköltőktől megkülönbözteti.

A magyar irodalom népi volt és népi lesz s a népiesség ellen mégis jogosan hadakoztak, akik nevetségessé tették. Mert mi a népiesség? Egyike azoknak az irodalmi tömegszuggeszióknak, melyek egyetlen író gesztusát sokszorozzák szét irodalmi irányná. A népiesség Petőfi költői életformája. Petőfi nemcsak a nép erőit használta föl, de mint országátjáró királyfi, a nép gunyájába bújt, a néphez akart szólni s úgy szólt hozzá, ahogy egy nagyon fölötte álló, de belőle kinőtt rokon szólhat a néphez, aki megtalálja a módját, hogy urabácsiék nyelvén is kimondja a maga bonyolult igazságát. Csodálatos lírai gesztus a

Petőfié. Az ember a maga korának kritikája s más irodalmak nagy lírikusainak olvasása közben veszi észre, hogy milyen minden költőt agyonnyomón, milyen mindenén átkacagón csodálatos. Az lepne meg, ha nem szuggerálta volna a korát. Bámulatos, hogy az ő példája milyen nagy lökés volt a szunnyadó magyar zseninek. Aki az Elveszett alkotmányon végigrágtá magát s utána a Toldi tiszta levegőjébe ocsudott, megérti, hogy a Petőfi egyéni életformájából irodalmi iskola lett, a csodának kijáró áhítatból dogmatika. Csakhogy ami a Petőfi ruhája volt, nem lehet mindenki ruhája. Már Aranyban is föltűnik a hivatalos irodalmat jelentő népies tablók: a Toldik és Buda halála mögött a Bolond Istók, a kései balladák, a műfordítások Aranya, megannyi rejtett egyéniség, akik talán sokkal intenzívebben szólalnak meg, ha nem oly eleven költőjükben a halott barát, hogy, mint Arany mondja, olykor az ő szavai tolnak az élő tolla alá. S ha már az irodalom ily nagy primér tehetségén is észrevehető a népiesség fékhatása, mennyivel inkább azokon, akiknek a világa a Petőfiétől nem is annyira külsőségekben, mint heroizmusban oly távol esett. Ezeknek a népiesség öröklött jelmez volt, a kaputos ember szájából kirívó beszédmodor.

Ez ellen a népies költészet ellen, amely valóban népies volt, népies oly értelemben, ahogy a városra föladott szolgáló városias lesz, tehát városi modort ölt a paraszt húra: ez ellen jogos volt a hadakozás. Mert amennyire meglehet, hogy egyesek ebben is nagyszerűt csináltak, annyira igaz, hogy irodalmi iránynak nagyon is nagy megszorítás, nagyon is goromba nemzeti öncsonkítás volt. De a népiség: a magyar költészetnek és a magyar népnek ős egymásra utaltsága: természeti igazság. Nagy magyar költő csak az lehet, aki a magyar eredetiség medencéjéből meríti meg a maga eredetisége korsaját. Rá vagyunk utalva a népre, mint malom a búzára, mint gőzre a gép.

Németh László.